ROCK-UL ROMÂNESC, REDUTĂ A LIBERTĂȚII ÎN TIMPURI VECHI ȘI NOI

Autor: Petru Dimitriu | 21 martie 2023

În limba engleză, cuvântul „rock” are, pe lângă înțelesul substantival de „piatră”, și pe cel verbal de „a zdruncina” sau „a cutremura”. Așadar, nu întâmplător, genul muzical rock s-a remarcat dintotdeauna printr-un substrat provocator, de la subînțeles la ostentativ, teribilist sau chiar șocant. Cu rădăcini în amarele cântece de lucru ale sclavilor afro-americani din secolul XIX, geneza muzicii rock, a *sound*-ului și a spiritului său a avut loc odată cu constituirea chitarei electrice într-un instrument principal al compozițiilor muzicale, la începutul anilor 1950. Curând, formații din Europa s-au alăturat curentului și s-au impus decisiv, dezvoltând puternic genul, introducând ritmuri din ce în ce mai variate, dar și mesaje din ce în ce mai îndrăznețe. În continuare, o simbioză cu cultura *hippie* a încurajat și o informare, pe alocuri, a muzicii rock cu „învățături” și idei izvorâte din filosofiile orientale, unde contemplații nihiliste și critici la adresa autorității și năravurilor societății conturau tot mai distinct o atitudine implicită „anti-sistem”[1].

În spațiul românesc, muzica rock a fost, la apariția ei, o breșă a culturii occidentale în climatul încordat și cenușiu al începutului epocii comuniste[2], fiind privită cu suspiciune de autorități, ca o influență contaminantă a „occidentului decadent”. După ce a pătruns prin vestul țării, unde emisiile radio din țările libere nu erau bruiate, primele formații de muzică rock din anii ’60 (care în forma incipientă se numea muzică *beat*) au funcționat subteran, ca mai apoi să fie tolerate de autorități, mai târziu trimise din nou în underground, iar în final supuse la presiuni pentru a se autocenzura sau chiar pentru a funcționa ca vectori de propagandă. În mod remarcabil (și oarecum, firesc), muzica rock românească a replicat atunci atât formele dezvoltate în Occident, cât și spiritul de opoziție față de sistem, însă, bineînțeles, aici opoziția a fost față de sistemul comunist, într-o contradicție notabilă cu muzica rock din Occident, care promova tocmai idealuri socialiste.

Este dificil de afirmat cu certitudine câte dintre primele hit-uri îndrăznețe s-au născut

dintr-un simplu spirit de frondă, de rebeliune adolescentină față de mâna de fier a conducătorilor, respectiv câte au avut la bază un manifest politic clar; mesaje împotriva sistemului au fost prezente destul de ostentativ, însă „doar pentru cei ce aveau urechi să audă”, încă din primii ani. Astfel, pe discul *„Totuși sînt ca voi”* din 1969, formația Phoenix cânta despre „Nebunul cu ochii închiși”, ale cărui vorbe sunt „ca niște lovituri de tun”, care „stă singur” și „vede al lumii asfințit” – o aluzie la delirul nimănui altuia decât Nicolae Ceaușescu. La rândul ei, melodia *„Canarul”* este o alegorie a izolării celor din spatele Cortinei de fier sau, posibil, o referire la invazia, pe atunci recentă, a Cehoslovaciei, tocmai când aceasta își pregătea descătușarea din încrâncenarea comunismului de factură sovietică. Pentru a câștiga simpatia „capetelor limpezi” din structurile de cenzură, unele formații de succes optau pentru autohtonizarea genurilor muzicale occidentale, realizând prelucrări ale muzicii populare, în unele cazuri obținându-se preluări integrale în care originalitatea era redusă la minimum și doar instrumentele și tempo-ul erau moderne[3].

Relația dificilă cu organele de cenzură a reprezentaților culturii rock fost, de altfel, o condiție permanentă. Formațiile percepute ca având reprezentații subversive erau, dacă nu interzise complet, condamnate la anonimat sau la o evoluție exclusiv în subterană, fără o prezență discografică sau apariții în mass media; de asemenea, trupele incomode erau forțate să modifice versurile problematice, iar membrii erau constrânși să apară în public în ținută simplă și cu tunsori conforme, fiind un lucru înțeles că muzica rock este strâns legată de un întreg stil de viață, o mentalitate pentru care muzica era doar o formă de manifestare; metodele prin care fiecare tabără încerca să o fenteze pe cealaltă erau adesea hilare. Astfel, formațiile care preluau melodii străine mizau pe lipsa de cultură a cenzorilor, înlocuind, la nevoie, versurile în limbile originale cu imitații fonetice în limba română, astfel încât *„Yellow Submarine”* devenea *„Nea Mărin din Severin”*[4]. De cealaltă parte, au fost situații în care directori de spectacol, speriați de reacțiile frenetice ale publicului la unele concerte rock, au ordonat să se tragă cortinele chiar în mijlocul spectacolului peste formația care cânta în continuare[5].

În acest context, lansarea Tezelor din iulie 1971 a reorientat sentimentele de ură față de „burghezo-moșierime” ale clasei muncitoare proaspăt urbanizate către un nou țap ispășitor. Cultura rock trece în acest moment printr-o mare cumpănă, fiind vizată direct de introducerea unei politici de cenzură ce avea ca scop să combată „manifestările de cosmopolitism, diferitele mode artistice împrumutate din lumea capitalistă”[6]. Însuflețiți de aceste directive, nu doar milițienii, ci și oamenii obișnuiți și-au asumat cu ușurință „punerea la punct”, chiar prin violență, a tinerilor pletoși ca pe o îndatorire civică, iar momente de tristă amintire precum tunderea cu forța a tinerilor cu părul lung au rămas până astăzi drept manifestări antologice ale viziunilor înguste și pline de ură latentă ce străbăteau societatea în acele vremuri[7]. Ignorând abil adevăratele origini și țeluri socialiste și egalitariste ale fenomenului *hippie*, presa de atunci contribuia și ea la aceste atitudini, descriind pe adepții acestuia drept „nespălați, drogați” și – într-o culme

a absurdului – violenți[8].

La doi ani de la Tezele din iulie se înființa un fenomen cultural de mare impact, care a reușit să adune în jurul său mase imense de tineri din toată țara. Cenaclul Flacăra, constând în spectacole itinerante, ample ca durată, compuse din momente artistice variate, în mod faimos poezie și muzică folk, era resimțit de public ca o formă de escapism cultural, în sânul căruia s-au format mulți dintre cei mai recunoscuți cântăreți de folk – Valeriu Sterian, Nicu Alifantis, Magda Puskas. Totuși, în istoria muzicii rock românești din anii ’70-’80, poetul Adrian Păunescu, alături de Cenaclul Flacăra, au avut un rol controversat, adesea descris mai degrabă negativ. Turneele Cenaclului, cu spectacole ținute în toată țara în săli arhipline, au fost înțelese mai târziu drept un instrument de propagandă subtilă, în care tineretul era practic încurajat într-un mod eficient să-și asume cu mult aplomb o cultură ce se plia pe spiritul temerar al tinereții, dar care era de fapt ancorată în naționalismul și obediența urmărite de Partid. Angrenate în această mișcare, unele formații rock au acceptat – cel puțin temporar – compromisul de a se conforma exigențelor venite pe filieră ideologică, adaptându-și mesajul pentru a se bucura de expunerea uriașă pe care le-o oferea Cenaclul. Un exemplu în acest sens este formația Iris, ce a început ca o formație cu accente de *punk* și care, după reinventarea într-o trupă de hard rock, a susținut concerte în cadrul Cenaclului, suferind și acuzând totodată „nemernicia” Cenaclului, care ținea membrii ca pe niște „fiare în cușcă”, eliminându-i când deveneau prea incomozi[9].

Includerea muzicii rock în spectacolele de masă a fost și un efect al surprinzătoarei nuanțări a atitudinii din partea autorităților care, într-un articol din cotidianul *Scînteia* din august 1979, apreciau pozitiv hippioții pacifiști, mutând colimatorul pe un grup mai restrâns – punkiștii, care promovau prin muzica lor nimic mai puțin decât anarhia și nesupunerea socială prin violență[10]. Astfel, anii ’80 au început printr-o relaxare relativă a atmosferei, în care formațiile rock – evident, mai puțin cele *punk* – primeau mai lesne invitații să susțină concerte, iar valul *hard rock* cu ai săi băieți pletoși îmbrăcați în piele devenea dominant, fiind apărat acerb de adepții lui împotriva influențelor *new wave*[11], ce aveau un suflu mai așezat și un *sound* mai puțin abraziv.

Într-o reacție artistică îndreptată împotriva celor două fenomene culturale care începuseră să se și intersecteze – Cenaclul Flacăra și valul *hard rock* –, s-a lansat în anul 1982, la început în underground, una dintre cele mai importante formații rock românești. Cu un titlu ironic și versuri cu dublu sens, formația „Timpuri noi” lua în derâdere literatura proletcultistă și limbajul de lemn prin care propaganda anunța o cadență a reușitelor în care tot necesarul populației „este asigurat perfect” și în care „drumul spre lumină trece prin uzină”. Într-un videoclip datat în anul 1987[12], solistul Adrian „Artanu” Pleșca este surprins într-un concert live la Club A, un loc de referință al rockerilor bucureșteni, imitând gestica deranjată a dictatorului în timp ce interpretează melodia „*Perfect*”, iar într-o melodie scrisă în 1984, tinerii „urlă la bec” prin niște

versuri emblematice și de-a dreptul premonitorii: „Becule, stai aprins, becule! […] Sunt doar un simplu miner, cu braț vânjos și cu voință de fier. Nici nu realizez, sunt în mină sau visez?”[13]. După ce au refuzat invitația lui Adrian Păunescu de a se atașa Cenaclului Flacăra, articulându-și limpede opoziția față de acesta, singura „colaborare” ulterioară, în 1987, s-a soldat cu oprirea abruptă a unui concert la care poetul se afișase în public, urmată de arestarea și interogarea vocalistei Lulu Mihăescu[14]. Ultimii ani de comunism au adus o slăbire a capacității de cenzură proactivă, în care versurile melodiilor erau aprobate mai mult formal, dar abaterile grave erau în continuare pedepsite cu suspendări, un alt exemplu notabil fiind interzicerea formației Cargo, după ce evocase într-o melodie cozile la care stăteau pensionarii din „clasa muncitoare mândră ca un soare”[15].

Schimbarea de regim a adus o evidentă eliberare, o orientare puternică a muzicii rock și folk către comentariul social (mai ales în primii ani de tranziție) și o consumare pe repede-înainte a valurilor artistice care nu reușiseră să pătrundă în România în perioada lor de vârf pe scena mondială, îndeosebi *punk*-ul. Multe melodii ascunse au fost în sfârșit „scoase de la sertar”, devenind hit-uri ale fostului regim, lansate „post-mortem”. În piesa „*Somn bizar*”, formația Iris îl invocă pe fostul dictator drept „un zar aruncat de-un orb bizar” ce-și „bea sufletul cu un pai”, iar Nicu Covaci și trupa Phoenix cer socoteală ticăloșilor care au ținut țara „în umbra marelui URSS”, mulți dintre ei transformați peste noapte în pretinși politicieni de școală nouă, dar cărora „ghearele [le-au] rămas în orice îmbrățișare”[16]. În același registru, Ada Milea avertiza și ea că fantomele trecutului încă bântuie mentalul colectiv, „Ceaușescu n-a murit”, iar „limba lui de lemn se plimbă-ncet prin vechea noastră limbă”.

După anii 2000, formațiile de rock alternativ continuă să se dezvolte, afirmându-se și prin versuri în care critică metehne ale noii societăți sau chiar unele defecte percepute drept codificate în însăși fibra poporului român. Astfel, formația Alternosfera deplânge, din Republica Moldova, alienarea pe care o provoacă neîncetatul bombardament informațional („și mă-neacă lacrimile, când ne terorizează știrile”[17], „aviz din ultimele știri, […] ploile nu vin!”[18]), iar Omul cu Șobolani lansează un afront usturător la adresa indolenței și superficialității înțelese drept trăsături definitorii ale spiritului românesc, „*Anti-Miorița*” – o reinterpretare plină de severitate a tragicului poem mioritic autohton, pentru ca, mai recent, tot formația Alternosfera să se refere, din nou premonitoriu, la violența bolnavă a celor care cer „Să cadă obuze! Să cadă obuze!”[19], „ochi pentru ochi până rămânem toți orbi”[20]. Diversitatea de opinii este astăzi foarte pronunțată, formația de *death metal* Truda atacând cu un sarcasm deosebit de violent „țara pupătorilor de moaște”, în timp ce trupa Vama acuză confiscarea religiei și lipsa de verticalitate din partea decidenților politici („Pe Iisus L-au făcut superstar, […] religia e marketing de război”[21]), în timp ce oamenii ce trăiesc sub jocurile lor, deznădăjduiți, „își fac cruce dar privesc în gol”.

În calitatea ei de artă, muzica încearcă să exprime idealurile către care tindem sau realitatea metafizică a prezentului într-un limbaj ne-rațional, al emoțiilor. Iar muzica rock, un gen cu un pronunțat caracter masculin, răspunde sensibilităților unui războinic întru cuvânt, fiind un gen muzical al barzilor moderni, al rebeliunii și al frondei. Vitrina libertății de opinie este astăzi încă îmbelșugată, iar liberalismul cultural de care încă ne bucurăm înseamnă că facultatea alegerii propriei direcții în viață rămâne mai mult ca oricând la noi. Zările „sărmanului canar" i s-au deschis, iar acum canarului nu-i mai rămâne decât să zboare, pe propriul drum, spre propriul vis… sau propriul coșmar.

NOTE

1. Este suficient să amintim aici formații precum „Nirvana" sau „Pink Floyd" cu albumul „The Dark Side of the Moon" și piesa „Another Brick in the Wall". (n.a.) ↑
2. Stratone, Nelu, „Rock sub seceră și ciocan", ediția a II-a, editura Hyperliteratura, Timișoara, 2017, p. 19. ↑
3. Un exemplu este preluarea „Hăulitei de la Gorj" a trupei Sincron. (n.a.) ↑
4. Stratone, op. cit., p. 44. ↑
5. *Ibidem*, p. 76. ↑
6. „Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii", 6 iulie 1971, articolul 7, disponbiile la adresa: https://ro.wikisource.org/wiki/Tezele_din_iulie ↑
7. Stratone, *op. cit.*, p. 175. ↑
8. *Ibidem,* ↑
9. *Ibidem,* p. 372. ↑
10. *Ibidem,* p. 341. ↑
11. *Ibidem,* p. 392. ↑
12. Videoclipul poate fi urmărit la această adresă: https://www.youtube.com/watch?v=twO0w7N9SM8 ↑
13. „Becul", Timpuri noi ↑
14. Stratone, *op. cit.*, p. 347. ↑
15. „Clasa muncitoare", Cargo ↑
16. „În umbra marelui URSS", Phoenix ↑
17. „Wamintirile", Alternosfera ↑
18. „Ploile nu vin", Alternosfera ↑
19. „Rachete", Alternosfera ↑
20. „Unu doi unu doi", Alternosfera ↑
21. „Dumnezeu nu apare la știri", Vama ↑

Imagine: *Unsplash*